

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ імені АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
12–13 жовтня 2017 року

Харків
«Право»
2017

УДК 343:316.32
ББК 67.308.я431
К 82

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій (головний редактор),
В. І. Борисов (заступник головного редактора),
А. П. Гетьман, М. І. Панов, В. І. Тютюгін, В. С. Батиргарєєва,
Л. М. Демидова, І. О. Зінченко, Д. П. Євтєєва

Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України
К 82 в умовах глобалізації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 жовт.
2017 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов.
ред.) та ін. – Харків : Право, 2017. – 560 с.

ISBN 978-966-937-263-5

УДК 343:316.32
ББК 67.308.я431

ISBN 978-966-937-263-5

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
- © Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, 2017
- © Національна академія прокуратури України, 2017
- © Громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права», 2017
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2017

которая запрещается *законодательными актами*. При этом не было принято во внимание, что в такой редакции ст. 233 УК противоречит предписаниям ст. 13 Конституции, согласно которой предпринимательская деятельность может быть запрещена только *законом*, но не законодательными актами, а государство гарантирует всем равные возможности свободного использования способностей и имущества для предпринимательской и иной не запрещенной *законом* экономической деятельности.

Вряд ли соответствуют высоким стандартам конституционного правосудия решения Конституционного Суда, в мотивировочной части которых не дается оценка вводимым в УК, дополняющим или изменяющим УК конкретным нормам уголовного закона, а если и дается, то лишь некоторым из них (например, решение от 17 ноября 2011 г. № Р-647/2011). Имеются решения, в которых о нормах закона, корректирующих уголовный закон, вообще не упоминается (решение от 9 декабря 2011 г. № Р-652/2011). Между тем в резолютивной части таких решений весь закон в целом признается соответствующим Конституции, следовательно, и та его часть, которая является законом, предусматривающим уголовную ответственность.

Конечно, следует принять во внимание уровень напряженности работы Конституционного Суда по предварительному конституционному контролю большого числа законов, поступающих к нему из Парламента. Однако этим обстоятельством не могут быть оправданы сквозящие в ряде его решений известные поверхностность и неаргументированность общего вывода о конституционности законов в целом. Качественный уровень предварительного конституционного контроля законов, предусматривающих уголовную ответственность, требует повышения.

Є. О. Письменський, д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри загальноюридичних
дисциплін Луганського державного
університету внутрішніх справ імені
Є. О. Дідоренка

ПРИНЦИПИ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ У ГАЛУЗІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

В основу міжнародних стандартів нормотворчої діяльності покладені такі загальновизнані принципи, як:

– **принцип верховенства права**, за допомогою якого забезпечуються невід’ємні права людини і громадянина на свободу, рівність, справедливість, повагу до честі та гідності. Відповідно нормотворча діяльність повинна здійснюватися з неухильним дотриманням цієї умови, а метою нормотворчого процесу повинно бути забезпечення та захист невід’ємних прав громадян;

– **принцип демократизму**, зміст якого полягає в демократичній процедурі розроблення і прийнятті нормативно-правових актів, широкого залучення населення до нормотворчої діяльності. Цей принцип передбачає конструктивну і різноманітну співпрацю державних органів із громадянським суспільством у питаннях створення норм права;

– **принцип законності**, згідно з яким юридичні норми повинні встановлювати лише компетентні органи в межах своїх повноважень із дотриманням визначеної процедури та відповідно до змісту Конституції й інших законів держави;

– **професіоналізм**, відповідно до якого проекти правових актів мають готуватися фахівцями найвищої кваліфікації, які мають відповідну вищу освіту, практичні знання, навички та вміння;

– **принцип науковості, або наукової обґрунтованості**, зміст якого полягає в тому, що методи, форми та засоби управління суспільними процесами повинні мати наукову основу і бути перевірені практикою;

– **принцип системності нормотворчості**, який полягає в тому, що процес створення норм права – це єдине ціле. На кожному з етапів нормотворчості необхідно унеможливити виникнення помилок, адже через циклічність руху юридичної норми є очевидним ризик порушення порядку її застосування, що здатне спричинити перекручення її змісту щодо законних прав та інтересів громадян¹.

На основі цих та інших принципів кожна держава зобов’язана упорядкувати своє законодавство, усунути наявні суперечності з нормами міжнародного права, відмовитися від застарілих норм, ліквідувати прогалини. У свою чергу, така діяльність держави здатна забезпечити реальність та ефективність міжнародних стандартів нормотворчої діяльності.

У сфері кримінального права дотримання зазначених принципів нормотворення набуває особливого значення, адже йдеться про найбільш

---

¹ Докладніше див.: Риндюк В. І. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посіб. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 25; Шаган О. В. Система принципів нормотворчості // Наук.-інформ. вісн.. «Право». – 2014. – №9. – С. 65–67; Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія Право. – 2015. – Вип. 35. – Ч. II. – Т. 1. – С. 30–31.

репресивну галузь права, що пов'язана з істотним обмеженням прав і свобод людини. Визначаючи ту чи іншу модель злочинної поведінки, суб'єкти нормотворення мають звертати увагу на усталені в міжнародній практиці стандарти такої діяльності.

На жаль, в Україні законодавче визначення деяких ознак складів злочинів здійснюється з порушенням окреслених принципів нормотворчої діяльності, що, у свою чергу, знижує ефективність застосування відповідних кримінально-правових норм. Прикладів зазначеному в кримінальному законодавстві України є чимало. Однак зупинитися хотілося б на підходах, що використовуються для позначення суспільно небезпечних наслідків у таких складах злочинів, як незаконна порубка лісу (ст. 246 КК України) та зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК України)¹. Спільним між ними є, по-перше, те, що в обох випадках суспільно небезпечні наслідки визначаються через завдання істотної шкоди, а, по-друге, існують однаково серйозні складнощі із розумінням відповідних кримінально-правових норм та їх застосуванням.

Перше, на що хотілося б звернути увагу, – це порушення принципу системності, що відбувається як на внутрішньогалузевому рівні, так і на міжгалузевому. Фахівці у цьому зв'язку слушно підкреслюють, що відсутність системного підходу є чи не найбільшою вадою сучасного законотворчого процесу. Тільки будучи системним, право здатне продуктивно діяти в напрямі, визначеному законодавцем, реалізувати його правову ідею та правові ідеали, а, отже, спрямовувати розвиток суспільних відносин «за завданням курсом»².

Зміст істотної шкоди як суспільно небезпечного наслідку злочину може встановлюватися кардинально відмінними способами для різних його складів. Якщо для незаконної порубки лісу істотна шкода – це суто оціночна ознака, яка визначається на угляд правозастосовувача і не має належних нормативних орієнтирів, то у випадку зі зловживанням владою або службовим становищем істотність шкоди одержує своє законодавче визначення у примітці до ст. 364 КК України³. При цьому

---

¹ Примітка. Аналогічну за змістом ознаку містять також склади злочинів, передбачені статтями 3641, 365, 3652, 367 КК України.

² Шевченко Г. Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення: Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://minjust.gov.ua/m/str_12895. – Заголовок з екрана.

³ Примітка. Незважаючи на зумовлену законодавчими змінами від 2014 р. дискусійність питання щодо змісту істотної шкоди для складів злочинів, передбачених статтями 364, 3641, 365, 3652, 367 КК України, привалює позиція, згідно з якою істотною шкодою у цьому разі може бути лише майнова шкода, а також прояви немай-

вільність, яку дозволяє законодавець у тлумаченні істотної шкоди як наслідку незаконної порубки лісу, утворює проблему відмежування цього злочину від суміжного адміністративного проступку (ст. 65 КУпАП). Виходить так, що одні і ті самі дії, які полягають у незаконній порубці дерев, залежно від розсуду суду (інколи нічим не обгрунтованого) можуть одержувати різну правову оцінку – або як злочину, або як адміністративного правопорушеннями. Ми переконані у тому, що кримінальний закон має чітко встановлювати, яка шкода вважається істотною при незаконній порубці лісу¹. Це дозволить розв'язати зазначену проблему порушення міжгалузевих зв'язків кримінального та адміністративного права.

Із наведеного випливає порушення ще одного принципу нормотворчості, а саме верховенства права, основною складовою якого є забезпечення юридичної визначеності. Відсутність ясного, чіткого та однаково зрозумілого нормативного відображення істотної шкоди у складі злочину, передбаченому ст. 246 КК України, призводить до порушень права людини на свободу, рівність та справедливість. Адже за одних і тих самих обставин особа може підлягати різним видам юридичної відповідальності, що передбачають різний характер правообмежень. Така сама ситуація мала місце й у складі злочину, передбаченому ст. 364 КК України, до внесення до неї змін від 2014 р. Хоча наявний на сьогодні підхід через різні причини складно назвати досконалим (законодавче описання суспільно небезпечних наслідків зловживання владою або службовим становищем потребує своєї подальшої оптимізації), проте він обмежує можливості притягнення до кримінальної відповідальності за фактичної відсутності належного рівня суспільної небезпечності в учиненому діянні.

Значення принципів демократизму та законності для сфери кримінального права яскраво ілюструється на прикладі механізму ухвалення змін до примітки ст. 364 КК України, які дозволили говорити про звуження

нової шкоди, які можуть одержати майнове відшкодування (грошову оцінку). На наш погляд, попри недосконалість такого підходу, він є кращим за той, що був застосований до внесення зазначених змін (Письменський Є. О. Підстави кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем: проблеми, тенденції, перспективи // Вісн. Криминолог. асоц. України. – 2017. – № 2 (16). – С. 111).

¹ Письменський Є. О. Про визначення істотної шкоди при кваліфікації незаконної порубки лісу за ст. 246 КК України // Політика у сфері боротьби зі злочинністю : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (9–10 грудня 2016 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2017. – С. 95.

сфери дії цієї кримінально-правової норми¹. Зазначене законодавче рішення збурило наукову громадськість та зумовило появу низки наукових публікацій, у яких їх автори намагалися розтлумачити нову редакцію примітки до ст. 364 КК України, пояснити причини появи цієї новели та висловити своє ставлення до неї.

Зокрема, прагнучі з'ясувати задум законодавця, О. О. Дудоров і Г. М. Зеленов установили, що відповідна пропозиція була відсутня в законопроекті, поданому на розгляд Парламенту у першому читанні. Учені припускають, що вона могла з'явитися серед урахованих чисельних поправок, поданих у другому читанні до цього проекту Закону. Але не виключений також варіант, що внесені зміни – результат службового підроблення під виглядом «техніко-юридичного доопрацювання прийнятого закону»². Як відомо, за фактом службового підроблення законопроекту про внесення змін до п. 3 і п. 4 примітки до ст. 364 КК невстановленими народними депутатами України та службовими особами Апарату Верховної Ради України 18 травня 2015 р. розпочате кримінальне провадження за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК, яке й досі триває.

Одним зі шляхів вирішення подібних проблем могло б стати розширення можливостей для залучення фахівців-юристів та найкращих науковців до процесу нормотворення. Водночас це дозволило б забезпечити реалізацію принципів професіоналізму та науковості. Так, щодо істотної шкоди як суспільно небезпечного наслідку незаконної порубки лісу спрямування науковців можуть стосуватися визначення формалізованого показника, за яким така шкода здатна була б відповідати рівню злочину. На сьогодні таких досліджень бракує. Тож, навіть маючи бажання, законодавець навряд чи зможе скористатися надбаннями вчених і застосувати науковий підхід у нормотворчості. Щодо істотної шкоди в контексті складу злочину зловживання владою або службовим становищем, то тут так само потрібні напрацювання в напрямі формування нового змісту цієї кримінально-правової норми або розв'язання зазначеної проблеми в інший

---

¹ Примітка. Мова йде про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 р.

² Дудоров О., Зеленов Г. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону // Право України. – 2015. – № 12. – С. 70–71.

спосіб. Наразі правники здебільшого обмежуються критикою змін, внесених до ст. 364 КК України, залишаючи потреби нормотворчої діяльності без належного наукового підґрунтя.

Підсумовуючи викладене, варто підкреслити наявність чисельних порушень принципів нормотворчої діяльності у сфері кримінального права. Наведені приклади, що стосуються законодавчого опису суспільно небезпечних наслідків лише у двох складах злочинів, здатні тим не менш продемонструвати комплексність порушеної проблеми та засвідчити необхідність якнайшвидшого її вирішення.

О. М. Литвинов, д.ю.н., проф., завідувач кафедри кримінального права і криминології Харківського національного університету внутрішніх справ
А. А. Васильєв, к.ю.н., доц., професор кафедри кримінального права і криминології Харківського національного університету внутрішніх справ

КІЛЬКА АРГУМЕНТІВ НА КОРИСТЬ НЕМИНУЧОГО (АБО ЗНОВУ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ)

Останнім часом усе частіше на законодавчому та науковому рівнях здійснюються спроби виділення певної групи правопорушень, що знаходяться між злочином та адміністративним проступком (або їх охоплює), яка мала б включати в себе діяння, що за рівнем суспільної небезпечності фактично не можуть називатися злочинними, але й не настільки соціально безпечні (шкідливі), щоб залишатися адміністративним проступком. Ця позиція, на наш погляд, у не дуже коректній формі була втілена законодавцем у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р., де у ст. 3 (Визначення основних термінів Кодексу) зазначається, що під законом України про кримінальну відповідальність слід розуміти законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки).

Слід зазначити, що Указом Президента України № 311 від 8 квітня 2008 р. була затверджена Концепція реформування кримінальної юстиції